

УДК 338.984:658

Васюта В.Б.*PhD of Philosophy, кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка***Срібна А.С.***магістр
Навчально-наукового інституту фінансів,
економіки та менеджменту
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

THEORETICAL ASPECTS OF PREDICTING THE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено теоретичні аспекти прогнозування розвитку підприємства. Визначено сутність прогнозування розвитку підприємства та актуальність даного питання для досягнення ефективності діяльності підприємства. Проаналізовано останні дослідження та публікації науковців, присвячені питанню прогнозування розвитку на підприємстві. Викладено основні принципи та етапи прогнозування розвитку. Виділено основні методи та методологічні підходи до прогнозування розвитку підприємства. Намічено перспективний напрям подальшого дослідження у прогнозуванні соціальних та економічних процесів на ПАТ «Кременчуцький річковий порт».

Ключові слова: розвиток підприємства, якісні зміни, кількісні зміни, прогнозування розвитку, прогноз, методи прогнозування, методологічні підходи до прогнозування, результат.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы теоретические аспекты прогнозирования развития предприятия. Определены сущность прогнозирования развития предприятия и актуальность данного вопроса для достижения эффективности деятельности предприятия. Проанализированы последние исследования и публикации ученых, посвященные вопросу прогнозирования развития предприятия. Изложены основные принципы и этапы прогнозирования развития. Выделены основные методы и методологические подходы к прогнозированию развития предприятия. Намечено перспективное направление дальнейшего исследования в прогнозировании социальных и экономических процессов на ОАО «Кременчугский речной порт».

Ключевые слова: развитие предприятия, качественные изменения, количественные изменения, прогнозирование развития, прогноз, методы прогнозирования, методологические подходы к прогнозированию, результат.

ANNOTATION

The theoretical aspects of prediction the development of enterprise are investigated in the article. The essence of prediction the development of enterprise and the relevance of this issue to achieve the effectiveness the enterprise are determined. The latest research and publications of scientists devoted to the issue of prediction the development of enterprise are analyzed. The main principles and stages of prediction the development of enterprise are outlined. Based on the processing of scientific literature, the main methods and methodological approaches to prediction the development of enterprise have been singled out. A promising direction for further research in prediction social and economic processes at JSC "Kremenchug river port" is outlined.

Keywords: development of the enterprise, qualitative changes, quantitative changes, prediction of development, forecasts, prediction methods, methodological approaches to prediction, the result.

Постановка проблеми. Підприємство є одним із провідних і важливих елементів економіки будь-якої країни. Стабільна діяльність підприємства може бути забезпечена прогнозуванням. Саме прогнозування є тим потужним інструментом ведення бізнесу, спрямованим на пошук оптимальних шляхів його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні багато науковців займаються питаннями розвитку підприємства, його прогнозуванням. Теоретичним основам прогнозування присвячено роботи І.В. Бестужева, О.В. Лозової, Г.В. Присенко, Є.І. Равіковича, М.П. Лукашевича, І.І. Миговича, О.Г. Льовкіна, Ю.Ф. Кравченко. Питаннями теорії та практики прогнозування, управління і регулювання діяльності розвитку підприємств займалися С.В. Мочерний, А.М. Стельмащук, О.С. Іванілов, Г.О. Швиданенко, В.Є. Маскалюк, М.Т. Пашута, А.В. Калина, Г.М. Шведова, С.М. Чистов, В.А. Сидун, Ю.В. Пономарева, Т.О. Стеценко, О.П. Тищенко. Вирішенню різноманітних проблем, пов'язаних із методологією прогнозування, присвячено окремі праці І.В. Бестужева-Лади, А.Г. Гранберга, Т.С. Хачатурова [1].

Питання використання різних методів прогнозування у сфері економіки розглянуті у роботах С.В. Глівенко, М.О. Соколова, А.С. Ємельянова, А.А. Френкеля та ін.; використання прогнозування на рівні підприємства розглядаються у роботах І.Н. Абрамова, В.В. Григор'єва, А.М. Глишева, Е.П. Мар'єнко та ін.; методології прогнозування за універсальними моделями приділена увага в роботах В.А. Полякова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідність прогнозування зумовлена ще тим, що воно здійснюється безперервно в міру надходження нової інформації і дає обґрунтовані оцінки шляхів розвитку керованого об'єкта [1; 2]. Нині деякі підприємства не керуються прогнозами, плануючи свою діяльність. Такі підприємства стають не готовими до

змін у навколишньому середовищі і зазнають краху під впливом будь-якої загрози. Отже, виникає необхідність вивчення теоретичних підходів, методик та методів, які застосовуються для прогнозування розвитку підприємства.

Мета статті полягає у визначенні сутності прогнозування розвитку підприємства, основних принципів та методів його проведення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прогнозування розвитку (стану) підприємства або організації – це наукове обґрунтування можливих кількісних та якісних змін його (її) стану (рівня розвитку в цілому, окремих напрямів діяльності) в майбутньому, а також альтернативних способів і термінів досягнення очікуваного стану [1; 3].

Завданням прогнозування є:

- виявлення ймовірних шляхів та результатів найближчого або більш віддаленого розвитку соціально-економічних явищ на базі реальних процесів дійсності;
- розроблення оптимальних тенденцій розвитку з урахуванням складеного прогнозу та оцінка прийнятого рішення з позицій його наслідків у періоді, що прогнозується.

Мета прогнозування на підприємстві – найточніше передбачати далеку й близьку пер-

спективи свого розвитку, щоб запобігти економічним ризикам, і вибору правильного курсу розвитку [1; 4].

Ознаками проведеного прогнозування є особливості, за якими можна визначити подальший економічний розвиток підприємства в умовах ринку.

На відміну від планування прогнозування переважно спрямоване в майбутнє і, будучи складником планування, суттєво відрізняється від останнього.

За періодом прогнозування, тобто часом, на який розрахований прогноз, виокремлюють:

- поточні прогнози – до одного місяця (до року);
- середньострокові – до п'яти років;
- довгострокові – до 15 років і більше.

Принципи прогнозування розвитку представлено на рис. 1 [5; 6].

Прогнозування дає змогу менеджерам підприємств не тільки передбачати далеку та близьку перспективи свого розвитку, а й запропонувати альтернативні шляхи та строки виконання своїх комплексних програм. Комплексна програма – це система взаємозв'язаних між собою за змістом, строком, ресурсами та місцем проведення заходів, дій, які скеровані на

Рис. 1. Принципи прогнозування розвитку

Джерело: складено на основі [5]

досягнення єдиної мети, вирішення загальної проблеми [6].

Економічні прогнози необхідні для визначення шляхів розвитку підприємства та економічних ресурсів, що забезпечують його динаміку, для виявлення найбільш імовірних й економічно ефективних варіантів довго-, середньострокових і поточних планів, обґрунтування основних напрямів економічної і технічної політики, передбачення наслідків прийнятих рішень і здійснюваних заходів.

У процесі прогнозування поетапно вирішуються такі питання [7]:

1) постановка цілей (цілевстановлення) – передбачає встановлення очікуваного (ідеального) результату діяльності;

2) планування – здійснюється проекція в майбутнє результатів діяльності для досягнення поставлених цілей за умов використання наявних засобів та перетворення інформації про майбутнє на рішення для цілеспрямованої діяльності;

3) проектування – створення конкретних образів майбутнього, конкретних деталей розроблених програм.

Таким чином, прогнозування дає змогу не тільки передбачити напрями розвитку, а й краще зрозуміти, які цілі необхідно встановити і яких наслідків можна очікувати від різних дій, воно допомагає обрати способи оптимального розподілу ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Залежно від прогнозованих параметрів і цільової спрямованості прогнозування, вибирають наявні методи і математичний апарат. Безліч методів вирішення задач прогнозування має одну загальну ідею: виявлення екстраполяційних зв'язків між минулим і майбутнім, між інформацією про сучасний процес і характером його протікання надалі. Характер екстраполяційних зв'язків визначатиме апарат рішення задачі прогнозування. Від точності описання досліджуваних зв'язків залежить точність прогнозування. Оскільки ці зв'язки можуть бути детермінованими, то частина задачі вирішується ефективніше при комбінуванні різних методів (прийомів, способів) і математичного апарата різних напрямів короткострокового прогнозування [8].

Для прогнозування розвитку підприємства застосовують різні методи [9].

Кількісні методи (прийоми) базуються на інформації, яку можна одержати, знаючи тенденції зміни певних параметрів та маючи статистично достовірні залежності, що характеризують основну діяльність об'єкта управління (аналіз тимчасових рядів, каузальне (причинно-наслідкове) моделювання). Якісні методи засновані на експертних оцінках фахівців (методи експертних оцінок, думка журі (усереднення думок експертів у релевантних сферах)). Складні об'єкти прогнозують із використанням різних кількісних і якісних методів.

Сучасна економічна наука застосовує майже 150 методів прогнозування, серед яких можна виділити значно меншу кількість базових методів, від яких решта відрізняється лише окремими прийомами і послідовністю їх застосування (рис. 2).

Результатом прогнозування є прогноз, що дає аргументовані уявлення про майбутній стан об'єкта управління. Залежно від способу опису тенденцій зміни об'єкта, процесу або формування параметрів, що характеризують об'єкт, процес, виділяють різні підходи у прогнозуванні (рис. 3).

Існує декілька основних методологічних підходів до прогнозування. Перший – генетичний (його ще називають дескриптивним). Його сутність полягає у тому, що оцінювання проводиться на основі встановлених дослідженнями причинно-наслідкових взаємозв'язків між явищами.

Генетичний підхід припускає, що можуть бути сформульовані будь-які правдоподібні, науково обґрунтовані кількісні та якісні, загальнонаукові та часткові гіпотези відносно факторів та умов майбутнього розвитку, включаючи гіпотези визначення економічної політики й інших форм активного свідомого впливу на виробничі та економічні процеси [11].

Інший підхід – нормативно-цільовий. Він ґрунтується на визначенні результатів, які повинні бути досягнуті в майбутньому. Якщо за першого підходу взаємозв'язок і послідовність явищ розглядаються в напрямі від сучасного до майбутнього, то в другому – від майбутнього до сучасного. Від майбутнього до сучасного розгортаються і досліджуються ланцюг подій, які можуть відбутися, і заходи, які необхідно вжити, щоб досягти нормативно заданого результату в перспективі. Нормативно-цільовий підхід має цілу низку загальних рис із генетичним підходом.

Трендовий підхід у прогнозуванні припускає екстраполяцію вирівняних значень динамічного тимчасового ряду прогнозованого показника, тобто перенос сформованих у минулому тенденцій прогнозованого показника на майбутній його розвиток.

Факторний підхід заснований на оцінці впливу різних факторів та їх комбінацій на розвиток можливого майбутнього стану об'єкта управління. У зв'язку із цим виникає необхідність у визначенні кола факторів (регуляторів), що впливають на прогнозований показник (індикатор), процес, і форм їхнього взаємозв'язку. У рамках цього підходу може здійснюватися прогноз із керуючим фактором, тобто включення у факторний прогноз кількісних оцінок можливих наслідків використання різних варіантів соціальної (мотиваційної) політики, політики регулювання взаємодії суб'єктів ринку, фінансової, інвестиційної, кадрової, нормативно-правової, зовнішньоекономічної, митної політики [8].

Надзвичайно важливо оцінювати прогноз. Серед безлічі надійних методів є декілька,

Рис. 2. Методи прогнозування розвитку підприємства

Джерело: складено на основі [9]

Рис. 3. Основні підходи до прогнозування розвитку підприємства

Джерело: складено на основі [10]

які найпростішими, але, поєднані разом, вони дають безпомилкову оцінку якості поданого плану продажу та його фактичного виконання. Це:

- середнє абсолютне відхилення – Mean Average Deviation (MAD);
- сума помилок прогнозу зростаючим підсумком – Running Sum of Forecast Error (RSFE);
- сигнал відслідковування – Tracking Signal (TS) [12].

Загальні принципи економічного прогнозування відповідають ринковій структурі вироб-

ництва. Аналіз можливостей економічного розвитку країни з ринковою економікою визначається з оцінки наявності первинних ресурсів виробництва. Оцінка обмежень зростання ґрунтується на розрахунку суспільного попиту, зокрема платоспроможного попиту населення. Для економічного планування в країнах із ринковою економікою використовуються економіетрія, економіко-математичні методи і моделювання [13].

Таким чином, мета прогнозування на підприємстві – найточніше передбачати далеку й

близьку перспективи свого розвитку, щоб запобігти економічним ризикам, і вибору правильного курсу розвитку.

Висновки. Отже, прогнозування розвитку підприємства дає змогу передбачити граничні величини процесів розвитку, виявити терміни якісних змін досліджуваних процесів, краще зрозуміти наслідки цих змін. Без використання прогнозування в управлінні розвитком підприємства неможливо досягти ефективності його функціонування. Авторами намічено перспективний напрям подальшого дослідження у прогнозуванні соціальних та економічних процесів на ПАТ «Кременчуцький річковий порт».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дробишева О.О. Прогнозування розвитку промислового підприємства в сучасних умовах / О.О. Дробишева, Ю.В. Керничшин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zgja.zp.ua/gazeta/evzdia_5_158.pdf.
2. Янова Н.С. Роль прогнозування в системі управління бізнесом / Н.С. Янова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/17_APSN_2009/Economics/48059.doc.htmua.
3. Планування діяльності підприємства : [навч. посіб.] / За заг. ред. В.Є. Москалюка. – К. : КНЕУ, 2005. – 384 с.
4. Грабовецький Б.Є. Економічне прогнозування та планування : [навч. посіб.] / Б.Є. Грабовецький. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
5. Клебанова Т.С. Методы прогнозирования : [учеб. пособ.] / Т.С. Клебанова, В.В. Иванов, Н.А. Дубровина. – Харьков : ХГЕУ, 2002. – 372 с.
6. Іванілов О.С. Економіка підприємства : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / О.С. Іванілов. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
7. Присенко Г.В. Прогнозування соціально-економічних процесів : [навч. посіб.] / Г.В. Присенко, Є.І. Равікович. – К. : КНЕУ, 2005. – 378 с.
8. Антохонова И.В. Методы прогнозирования социально-экономических процесов : [учеб. пособ.] / И.В. Антохонова. – Улан-Удэ : ВСГТУ, 2005. – 212 с.
9. Яцура І.М. Прогнозування діяльності / І.М. Яцура. – К., 2002. – 245 с.
10. Снитюк В.Є. Прогнозування. Моделі. Методи. Алгоритми : [навч. посіб.] / В.Є. Снитюк. – К. : Маклаут, 2008. – 364 с.
11. Пашута М.Т., Калина А.В. Прогнозування та макроекономічне планування : [навч. посіб.] / М.Т. Пашута, А.В. Калина. – К. : МАУП, 1998. – 192 с.
12. Макаркіна Г.В. Моделі та методи планування соціально-економічного розвитку індустріального регіону : [монографія] / Г.В. Макаркіна. – Краматорськ : ДДМА, 2008. – 280 с.
13. Економічне прогнозування : [навч. посіб.] / С.В. Глівенко, М.О. Соколов, О.М. Теліжко ; 3-є вид., доп. – Суми : Університетська книга, 2004. – 207 с.